

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 804 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Kursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish	49
Idirisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Hakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakberganovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме.....	174
Касимова Зилола Гуламиддиновна	
O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantirish	182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li	
Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане	186
Шахзод Сайдуллаев	
Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish	192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich	
Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich	
Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari	200
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati.....	206
Normurzaev Umid Xolmurzaevich	
Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства	214
Нурутдинова Зухра Алишеровна	
Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati	220
Madaminova Sanobar Askarovna	
Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari.....	226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li	
Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili.....	230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarining boshqarish tizimini takomillashtirish.....	234
Uzakova Umida Ruziyevna	
O'zbekistonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlarini.....	241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li	
Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar	247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich	

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv	251
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari	255
N.N.Zikrillayev	
Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari	263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth	268
Almosova Shahnoza Sobirovna	
Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish	273
Israilov Rustam Ibragimovich	
Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari	277
D.D. Suvanova	
Оптимизация маркетинговой деятельности вузов узбекистана для привлечения абитуриентов	283
Шамшиева Наргизахон Носирхужа кизи	
Davlat budjetidan aholini uy-joy bilan ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari	290
Xannarov Komiljon Karimovich	
Tijorat banklarida transformatsiyalashuv jarayonlarining tahlili	296
Yoqubov Murodjon Valibekovich	
Роль инновационных инфраструктур в обеспечении конкурентоспособности промышленных предприятий	302
Каримов Хожакбар Махамаджон угли	
O'zbekiston qishloq xo'jaligida Osiyocha ishlab chiqarish usuliga asos solinishi	306
Abdulla Abduqodirov	
Kichik biznes korxonalari ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilish yo'llari	312
Nasrullayev Feruz Furqatovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy adolat – barqaror rivojlanish kafolati	318
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
“Istiqlol” memhonxonasi reklama faoliyati tahlili	322
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy belgilovchi omillar	328
Xaydarov Xurshidbek Latipjonovich	
Enhancing Industrial Efficiency through Integrative Sustainability Approaches	334
Kholmukhamedova Feruza	
Современные способы получения нефтяных битумов	338
Юлдашев Норбек Худайназарович, Махмудов Мухтор Жамолович, Комолов Руслан Илхомбекович	
O'zbekistonda agrobiznes orqali hududlarni rivojlantirish masalalari	342
Islomov Jamshed Davronovich	
Зарубежный опыт трансформации железнодорожной транспортной системы	347
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat xususiy sherikligini tashkil etishning mintaqaviy xususiyatlari	351
Qurbanov Jumanazar Omonovich	
Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish	354
Uzakov Utkir Abdusattarovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	357
Gulbayeva Feruza Islamovna	

Ta'lim muassasalarida namunaviy shtat, jadvallarni tuzish tartiblarini takomillashtirish	364
Ortiqov Xamroqul Abdumajidovich, Boliyev Bahromjon Rustam o'g'li	
Mamlakatimizda turizm sohasini istiqbolda rivojlantirishga ta'sir etuvchi ekzogen omillar tahlili	369
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining masofaviy va boshqa xizmatlar bozorida raqobatni rivojlantirish masalalari.....	378
Ortiqov Oybek Abdullayevich	
Transport infratuzilmasining xususiyatlari.....	390
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi	
Asosiy vositalarni xalqaro standartlar asosida hisobga olish tartibi	394
Shermamatov Sirojiddin Xaydarovich	
Logistika jarayonlarida raqamli yechimlar.....	399
Yarashova Vasila Kamalovna, Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
To'g'ridan to'g'ri sug'urta qilish operatsiyalari bo'yicha daromadlarning hisobini takomillashtirish.....	403
Abdusaidov S.J.	
Venchur kapitali: kelib chiqish tarixi va ilg'or horijiy tajribalar.....	409
Do'stov Firuz Ilxomovich	
Анализ статистического исследования рынка паломнического туризма в республике узбекистан	414
Мустаева Шохида Саъдуллаевна	
Структурно-функциональный анализ гастрономического туризма в республике узбекистан	420
Салиева Екатерина Сергеевна	
Вопросы привлечения внешнего финансирования металлургических предприятий в узбекистане.....	427
Татьяна Будей	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishning afzalliklari	431
Khusanov Nodirbek Djumanazarovich	
Innovatsion g'oyalar va yangi ilmiy ishlanmalar asosida innovatsion mahsulotlar yaratishning boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish yo'llari.....	437
Daliyev Xusan Xojakbarovich	
Macroeconomic factors in the development of the banking performance	442
Mamadiyorova Madina Nuriddin kizi, Dr.Susanti Kurniawati, X.S.Umarov	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	449
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Ecological sustainability and trade: economic and environmental implications of uzbekistan's accession to the WTO	453
Mironshokh Sattarov, Denny Andriana, Sirojiddin Yangiboyev	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishni o'ziga xos tendensiyalari.....	458
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishning ilmiy – nazariy asoslari.....	468
Davletov Po'lat Torabayevich	
Ekoshahar tashkil etishda "yashil" belbog' hamda "yashil" makonning o'rni	476
Karimova Muqaddas Zabixullayevna	
Необходимость изучения механизма управления социально-трудовыми отношениями при переходе республики узбекистан на "зеленую" экономику.....	479
Раматов Зафарбек Жуманиязович	

Klasterlarning rivojlanish tarixi, ularning o'ziga xos xususiyatlari va raqobatbardoshlikdagi o'rni.....	482
Sherkulov Shohruh Erkin o'g'li	
Soliqlarni raqamlashtirish: QQS ning muammo va istiqbollari	486
Abdulxayeva Shahnoza Muhammadiyevna	
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida sug'oriladigan yerlarning unumdorligini oshirish yo'llari.....	492
Xo'jageldiev Chorshanbi Pardayevich	
Topical issues of analytical support for financial resources management of business entities in modern conditions	498
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Исследование цифровой валюты центрального банка как новой формы денег	506
Якубова Шамшинур Шуҳратовна	
Структуризация прибыли предприятия, факторы формирования и выявление резервов её повышения.....	513
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Xorijiy mamlakatlarda oilaviy migratsiya masalalari.....	517
Kadirova Zulayho Abduhalimovna, Gaziyeva Sulxiya Saidmashrafvna	
Ta'limda innovatsion tadbirkorlikning tarixiy rivojlanishini asosiy bosqichlari.....	522
Madaminova Xusnidaxon Shuxratovna	
Integratsiya jarayonida bog'dorchilikda klasterlarni barpo qilishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar va tarkibiy o'zgarishlarga ta'siri	526
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Banklarning moliyaviy xavfsizligi va uning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri.....	532
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish istiqbollarini belgilash jarayonini ekonometrik modellashtirish.....	535
Turgunov Odilbek Maripovich	
Zamonaviy pul-kredit siyosatining iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi rolini baholash.....	542
Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich	
The unique characteristics of governance systems in various countries: a comparative analysis.....	549
Bozorboev Otamurod Nurmuxammad ugli, Denny Andriana, Usmanov Bunyod	
GREEN ECONOMY AND GREEN CHEMISTRY: principles, priorities, advantages and it's impact to the future.....	553
Fozilova Firangiza Komilovna, Zokirova Ferangiz Zafarovna	
Kichik biznesda yoshlar tadbirkorligini shakllantirish va rivojlantirishning mohiyati va ahamiyati.....	557
Karimova Mavjuda Boxodirovna	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	562
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
Temir yo'l transportida yuk tashish samaradorligining iqtisodiy negizi tushunchasi va xususiyati.....	568
Shukurova Sultana Said Sultanovna	
Tashqi savdo va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi o'zaro aloqalarining hozirgi holati va tendensiyasi.....	572
Hayitova Nigora Ilxomovna	
Mamlakat tashqi qarzini boshqarishning samarali yo'llari	576
Choriyev Fazliddin Ishkuvatovich	
A comparative analysis of investment risk management in the non-profit sector	583
Rakhimov Shoxrux Abduqaxxor O'g'li, Muhamad Arief Ramdhany	
Роль налога на доходы физических лиц в формировании бюджета узбекистана.....	587
Наврузова Фароғатхон	

Принцип работы электронных денег в форме электронных кошельков в банковском секторе	592
Ширинова Шохсанам Собир кизи	
Дальнейшее повышение эффективности деятельности постов удаленного электронного декларирования путем преобразования их структуры и алгоритма взаимодействия	598
Вахидова Феруза Алимовна	
Ishbilarmonlik muhitining mohiyati hamda uni baholashning zamonaviy usullari	603
Majidov Faxriddin Abdurazzok o'g'li	
Davlat moliyaviy siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	609
Jabborova Dilafruz Sodiq qizi	
Mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishida kichik biznes subyektlari faoliyatining ahamiyati	614
Ismoilov Narimonjon No'monjon o'g'li	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	619
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Telekommunikatsiya sanoatining rivojlanish tendensiyalari	625
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
O'zbekistonda xizmatlar sohasi va uning amaldagi holati tahlili	631
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning atrof-muhitni yaxshilash va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish munosabatlari tahlili	637
Raximova Mohinur Dilshod qizi	
OTMlarining ta'lim faoliyatini boshqarish jarayonida qo'llaniladigan innovatsion shakl va metodlar	645
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsiya loyihalari samaradorligini baholashda moliyaviy modellashtirishning muhim jihatlari	651
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich, Zokirova Feruza Farxod qizi	
Internal factors influencing the competitiveness of the textile industry	657
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Mamlakatimiz tijorat banklari aktivlari samaradorligini baholash dolzarbligi	662
Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich, Baltabaev Maxmud Toshpo'latovich	
Xalqaro bozordagi eng katta birlashish va sotib olish (m&a) opertsiyalari bo'yicha tahlili	667
Ahamdjonov Abdulloh Ahadjon o'g'li	
The impact of markets for innovative banking products on the economy	675
Abdurakhimova Dilara Karimovna	
Increasing the effectiveness of using marketing tools in public transport	686
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, G'iyosidinov Boburbek Baxtiyor o'g'li, Wang Cheng	
E-commerce strategies for global market expansion	694
Allanazarova Dilnoza, Gulnora Abdurakhmanova, Vanessa Gaffar	
Chinese commercial banks experience in asset diversification	704
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Issues of greening the economy in ensuring sustainable economic growth	708
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna	
“Риск-ориентированный надзор в банковском секторе узбекистана: актуальные практики и вызовы”	712
Суюнов Жасур Бозорович	
Рейтинг устойчивости субъектов предпринимательства: некоторые теоретические и практические аспекты	715
Исроилов Баходир Ибрагимович, Ibragimov Boburshoh Boxodir ugli	

Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish amaliyotini takomillashtirish yo'llari.....	718
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
O'zbekistonda moliyaviy razvedka xizmati faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	725
Abdug'aniyev Uchqun Habibulla o'g'li, G'aniyev Samariddin Murodullo o'g'li	
Передовые методы сбора данных для точных маркетинговых исследований	730
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Budjet tashkilotlarida ichki auditni tashkil etish va uning uslubiyotini takomillashtirish.....	733
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda logistikaning nazariy va uslubiy asoslari.....	740
Mirzanova Nozima Maratovna	
Tijorat banklarining transformatsiyalash jarayonlarini masofaviy bank xizmat turlari orqali rivojlantirish	744
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi	
Budjet daromadlarini shakllantirishning xorij tajribasi	748
Saipnazarov Shaylavbek Aktamovich	
Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar – o'zbekistonni yanada rivojlantirish strategiyasining tarbiyaviy omili.....	753
Gulxayo Samandarova Abdugarim qizi	
Potential of vineyard tourism in Cappadocia region	761
Xashimova Shaxnoza Shuxrat qizi	
Aloqa xizmatlarini ko'rsatishning bugungi muammo va yechimlari.....	767
Shirinova Gulnoza Xudoyor qizi	
Mamlakatlarga xos xatarlarni baholash metodologiyalari tahlili	771
Bahridinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Tijorat banklarida faktoring operatsiyalariga ta'sir qiluvchi omillarning empirik tahlili	779
Usmonov Farrux Farxodovich	
A Comprehensive Analysis between Entrepreneurship and Unemployment in Uzbekistan	787
Shomurodov Tokhir Boymurod ugli, Rakhmonov Bekzod Sharibjon ugli, Kuzyeva Gulnoza Rashidovna	
English language competency as a catalyst for promoting sustainable development education in economics programs	792
Askarova Feruza Abdullaevna	
O'zbekiston misolida inson kapitali va tadqiqotlar boshqaruvini tadqiq qilish.....	798
Abdullayev Baxodir	

O'ZBEKISTON MISOLIDA INSON KAPITALI VA TADQIQOTLAR BOSHQARUVINI TADQIQ QILISH

Abdullayev Baxodir

Ph.D., Andijon mashinasozlik instituti doktoranti

Annotatsiya: Maqolada GII 2013–2023-yillar ma'lumotlari asosida O'zbekistonda inson kapitalining yanada rivojlanishi tadqiq qilingan va fikrlar bildirilgan, bu esa mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini strategik ravishda kuchaytirishga yordam beradi. Tadqiqotda inson kapitali va innovatsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni va bu sohada oqsayotgan yo'nalishlar aniqlab chiqilgan. Xususan, oliy ta'lim muassalariga o'qishga kirish va ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar 99 reytingni qayd qilgan.

Kalit so'zlar: Inson kapitali, innovatsiya, tadqiqot, ta'lim, ilm-fan, rivojlanish.

Abstract: The paper examines and discusses Uzbekistan's future human capital development, based on data from the GII 2013–2023. This will strategically support the nation's economic growth. The study identified the relationship between human capital and innovation and the current trends in this field. In particular, Tertiary enrolment and Gross expenditure on R&D recorded 99 ratings.

Key words: Human capital, innovation, research, education, science, development.

Аннотация: В статье на основе данных ГИИ 2013-2023 годов исследуется дальнейшее развитие человеческого капитала в Узбекистане и высказываются мнения, которые помогут стратегически усилить экономическое развитие страны. В ходе исследования выявлена взаимосвязь между человеческим капиталом и инновациями и современные тенденции в этой сфере. В частности, поступление в вузы и валовые расходы на научную и исследовательскую деятельность зафиксированы в 99 рейтингах.

Ключевые слова: Человеческий капитал, инновации, исследования, образование, наука, развитие.

KIRISH

Sanoati rivojlangan mamlakatlar tajribasiga ko'ra, agar davlat o'z inson kapitali va intellektual mulk egalarini qadrlasa va ularning ulushini oshirishga harakat qilsa, uning ijtimoiy-iqtisodiy o'sishi tez sur'atlarda rivojlanadi. [1] Yuksak saviyali va malakali kadrlar bugungi sivilizatsiyalashgan jamiyatda mamlakatimiz iqtisodiyotini yuksaltirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, raqamli texnologiyalar, ya'ni hayotning barcha jabhalarida raqamlar g'oyasi kelajakka zamin yaratadi. Taraqqiyot va ilm-fan bunday zamonaviy, raqamli siljishlar uchun zarurdir va inson kapitalini yaratish taraqqiyotga erishish uchun birdek muhim va u bilan chambarchas bog'liqdir. [2]

2022–2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyaning asosiy yo'nalishlaridan biri etib, Respublikada innovatsion rivojlanishni jadallashtirish, iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida innovatsiyalar va texnologiyalarni keng tatbiq qilish, inson kapitalini, ilm-fan va innovatsiya sohalarini rivojlantirish maqsadida ta'limning barcha bosqichlarida yaratuvchanlik, innovatsion tadbirkorlik va ratsionalizatorlik ko'nikmalarini rivojlantirish orqali innovatsion faoliyat boshqaruvida inson kapitalini yanada rivojlantirish belgilangan. [3]

MAVZUGA OID ADABOYOTLAR TAHLILI

Ko'plab tadqiqotlarda inson kapitali O'zbekiston taraqqiyotida naqadar muhim ekani ta'kidlangan. Nazarova [5] va Usmonov [6] oliy ta'limning inson kapitalini ishlab chiqarishdagi funksiyasiga e'tibor qaratib, raqamli iqtisodiyotda bilim va ko'nikmalarning ahamiyatini ta'kidlaydi. Rustamov [7] qishloq xo'jaligi sohasida mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish uchun inson kapitalidan samarali foydalanish zarurligini ta'kidlaydi. Ishsizlik va qashshoqlikni pasaytirishda inson kapitalini rivojlantirish muhimligini ta'kidlab o'tgan Abduvasitovich [8] esa, o'z tadqiqotlarini aholining tadbirkorlik borasidagi talablarini qondirishga qaratgan. Bu tadqiqotlarning

barchasi O'zbekistonning iqtisodiy rivojlantirish vositasi sifatida inson kapitaliga strategik sarmoya kiritish zarurligini ko'rsatadi.

Bir qator tadqiqotlar inson kapitali va innovatsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni turli kontekst va omillarga qaratgan holda o'rganib chiqdi. Kuzmin [9] inson kapitalining barqaror rivojlanishdagi rolini, xususan, globallashuv sharoitida ta'kidlaydi. Li [10] innovatsiyalar inson kapitali va ijod mahsuli bo'lib, innovatsiyalar uchun mintaqaviy salohiyatga iste'dodlarni jalb qilish va ijodkorlikni rivojlantirish qobiliyati ta'sir qiladi deb hisoblaydi. Uden [11] va Kapozza [12] innovatsiyalarni rivojlantirishda muayyan inson kapitali elementlari va firma darajasidagi amaliyotlarning muhimligini ta'kidlaydilar. Onyusheva Qozog'istonda inson kapitali va global raqobatbardoshlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash va mamlakatning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirish nuqtai nazaridan inson kapitalini rivojlantirishning asosiy omillarini aniqlagan. [13] Ushbu tadqiqotlarning barchasi inson kapitali ijodkorlikni rivojlantirish uchun qanchalik muhimligini, turli vaziyatlarda muayyan tarkibiy qismlar va usullar hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Lekin O'zbekiston xalqaro miqyosda iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirishning asosiy omili sifatida inson kapitalining ahamiyati to'liq o'rganilmagan. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi inson kapitali va global raqobatbardoshlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashdan iborat. Mamlakatning iqtisodiy boshqaruv nuqtai nazaridan inson kapitalini rivojlantirishning asosiy omillarini aniqlash uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- 2013–2023-yillarda O'zbekiston Respublikasida inson kapitalini rivojlantirish omillari dinamikasini aniqlash;
- Menejment nuqtai nazaridan global raqobatbardoshlik sharoitida mamlakat inson kapitalini rivojlantirish yo'llarini belgilash.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qo'llaniladigan metodologiya O'zbekiston Respublikasida inson kapitalini rivojlantirish omillari dinamikasini aniqlash uchun Global Innovation Indexning 2013–2023-yillardagi ko'p o'lchovli indeks va subindekslardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Global Innovation Index 2007-yilda INSEAD (Frantsiya biznes maktabi va tadqiqot instituti) tomonidan yangi tadqiqot loyihasi sifatida ishlab chiqilgan bo'lib, hisobotda mamlakatlarning raqobatbardoshligi va rivojlanishi uchun innovatsion yutuqlardan foydalanish qobiliyatini va tayyorligini baholash uchun asosiy metodologik vosita hisoblanadi. Ushbu tadqiqotda tahlil qilinadigan indikatorlar quyidagi metodologiyalar bo'yicha hisoblangan [14]:

Ta'lim xarajatlari, % YIM – Ta'limga davlatning umumiy (mahalliy, mintaqaviy va markaziy) xarajatlari (joriy, kapital va transfertlar) YalMga nisbatan foizda ko'rsatilgan. U xalqaro manbalardan hukumatga o'tkazmalar orqali moliyalashtirilgan xarajatlarni ham o'z ichiga oladi.

Davlat moliyalash/o'quvchi, o'rta, % YalM/sh - Bir o'quvchiga ta'limni umumiy (mahalliy, mintaqaviy va markaziy, joriy va kapital) davlat tomonidan moliyalashtirilishi, bunga pullik transfertlar ham (talabalar uchun stipendiyalar, va h.o.) kiradi.

Maktabda o'qish davomiyligi, yillar - Boshlang'ich va o'rta maktabda o'qish davomiyligi indeksi hisoblanaganda maktabga qabul qilingan o'quvchilarning boshlang'ich va o'rta ta'lim darajalari va ushbu ta'lim davomiyligi inobayga olgan holda hisoblanadi. Natijada, nisbatan yuqori qiymat bolalarning ta'lim olishda ko'proq yil sarflash ehtimoli va ta'lim tizimidagi umumiy o'qish darajasi yuqori ekanligini ko'rsatadi.

PISA. Matematika, tabiiy fanlar va o'qish savodxonligini baholash - PISA OECD ning (Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti) Xalqaro talabalar uchun dasturi bo'lib, 15 yoshli bolalarning o'qish, matematik va tabiiy bilimlari va ko'nikmalaridan foydalanish qobiliyatini o'lchaydi. PISA natijalari butun dunyoda erishilgan ta'lim natijalarining sifati va tengligini ko'rsatadi. 2018 PISA so'rovi uch yillik baholashning ettinchi bosqichidir. Ko'rsatkich har bir mamlakat uchun o'qish, matematika va fan bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichlardan foydalangan holda tuzilgan. PISA ballari mamlakatdagi barcha test qatnashchilari bo'yicha kuzatilgan natijalar o'zgarishiga qarab belgilanadi. Nazariy jihatdan PISA-da minimal yoki maksimal ball yo'q; aksincha natijalar taxminan normal taqsimotlarga mos ravishda kattalashtiriladi, o'rtacha 500 ball va o'rtacha og'ishlar 100 ballga teng.

O'quvchilar va o'qituvchilar nisbati - O'rta maktabga qabul qilingan o'quvchilar sonini o'rta maktab o'qituvchilarining soniga (ularning o'qituvchilik vazifasidan qat'i nazar) taqsimlash. O'quvchilar va o'qituvchilarning yuqori nisbati shuni ko'rsatadiki, har bir o'qituvchi ko'plab o'quvchilar uchun javobgar bo'lishi kerak. Boshqacha qilib aytganda, o'quvchilar / o'qituvchilar nisbati qanchalik baland bo'lsa, o'quvchilarning o'qituvchilarga nisbatan muloqot imkoniyati shunchalik past bo'ladi.

Oliy ta'lim muassalariga o'qishga kirish, % umumiy - Rasmiy ravishda uchinchi darajali ta'lim darajasiga to'g'ri keladigan yosh guruhi populyatsiyasiga, yoshidan qat'i nazar, uchinchi darajali umumiy talabalarning nisbati. Oliy ma'lumot, ilg'or ilmiy-tadqiqot malakasiga ega bo'ladimi yoki yo'qmi, odatda qabulning minimal sharti sifatida o'rta ta'limni muvaffaqiyatli yakunlashni talab qiladi. Oliy ta'limga qabul qilish koeffitsienti yoshi kichik va katta yoshdagi abituriyentlarni qamrab oladi.

Tabiiy fanlar va muhandislik bo'yicha bitiruvchilar, % – Ilm-fan, texnologiya, muhandislik va matematika yo'nalishlari bo'yicha uchinchi darajali bitiruvchilar (jami uchinchi darajali bitiruvchilarning%). Tabiatshunoslik, matematika, statistika, axborot va texnologiyalar, ishlab chiqarish, muhandislik va qurilish sohalarida uchinchi darajali bitiruvchilarning ulushi barcha uchinchi darajali bitiruvchilarga nisbatan foizda.

Uchinchi darajali kiruvchi harakatchanlik, % – Oliy ta'lim (uchinchi darajali o'qush)ga kirish harakatchanligi darajasi (%). Chet eldan ma'lum bir mamlakatda tahsil olayotgan talabalar soni ushbu mamlakatdagi talabalar umumiy soniga nisbatan foiziga.

Tadqiqotchilar FTE (to'liq ish kuni) – Tadqiqotchilar, to'liq ish kuni ekvivalenti (FTE) (full-time equivalent) (million aholiga). FTE million aholisiga tadqiqotchilar. R&D tadqiqotchilari yangi bilimlar, mahsulotlar, jarayonlar, usullar yoki tizimlarning kontsepsiyasi yoki yaratilishi va tegishli loyihalarni boshqarish bilan shug'ullanadigan mutaxassislardir. Shu jumladan Ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanadigan aspirantura doktorantlari(PhD) ham qo'shiladi.

Ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar – Muayyan davrda tadqiqot ishlariga sarflangan ichki xarajatlar YalMga nisbatan foizda hisoblanadi. "Mamlakat ichidagi ilmiy-tadqiqot ishlari uchun sarf-xarajatlar" bu mablag'larning manbalaridan qat'i nazar, ma'lum bir davr mobaynida iqtisodiyotning statistik bo'limi yoki sektori doirasida amalga oshirilgan ilmiy-tadqiqot ishlariga sarflanadigan barcha xarajatlardir.

Global korporativ (R&D) investorlari, top 3, million AQSh dollari – Birinchi uchta global kompaniyalarning ilmiy-tadqiqot ishlari bo'yicha o'rtacha xarajatlari. Agar biron bir mamlakatda uchta kompaniyadan kam ro'yxat mavjud bo'lsa, bu raqam ro'yxatga olingan ikkita kompaniya yig'indisining o'rtacha qiymati yoki bitta listing kompaniyasining jami miqdoridir. 0 ballari ro'yxatga olingan kompaniyalari bo'lmagan mamlakatlarga beriladi.

QS jahon universitetlari reytingi – Bir mamlakat bo'yicha eng yaxshi uchta universitetning o'rtacha ballari. Agar dunyodagi eng yaxshi 1000 ta universitetlarning QS reytingida uchdan kam universitetlar ro'yxatiga kiritilgan bo'lsa, ro'yxatdagi universitetlar ballari yig'indisi uchga bo'linadi va shu tariqa ro'yxatga olinmagan universitetlar uchun nol ball beriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Inson kapitali va tadqiqotlar mamlakatda ta'lim darajasi va tadqiqot darajasi millatning innovatsion salohiyatini belgilovchi omil hisoblanadi. Shu sababdan inson kapitali va innovatsiya darajasi bir-biriga bevosita va bilvosita bog'liqdir.

1-jadval. O'zbekiston Respublikasining GII reytingida kirish parametrlaridan inson kapitali va tadqiqotlar indeksi tahlili [18],[21].

	Ball/ qiymat 2020	Reyting 2020	Ball/ qiymat 2023	Reyting 2023	Reyting 2020-2023 farqi
Inson kapitali va tadqiqotlar	27.5	77	25.2	78	-1
Ta'lim	49.7	52	46.4	78	-26
Ta'lim xarajatlari, % YIM	5.3	31	4.6	52	-21
Davlat moliyalash/o'quvchi, o'rta, % YalM/sh	n/a	n/a	13.9	79	+79
Maktabda o'qish davomiyligi, yillar	12.1	92	12.1	93	-1
PISA. Matematika, tabiiy fanlar va o'qish savodxonligini baholash	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
O'quvchilar va o'qituvchilar nisbati	10.3	38	9.8	28	+10
Oliy ta'lim	30.9	73	27.4	74	-1
Oliy ta'lim muassalariga o'qishga kirish, % umumiy	10.1	110	21.2	99	+11
Tabiiy fanlar va muhandislik bo'yicha bitiruvchilar, %	35,2	7	32,8	12	-5
Uchinchi darajali kiruvchi harakatchanlik, %	0.2	106	0,7	97	+9
Ilmiy tadqiqot ishlari (R&D)	2	94	1.9	92	+2
Tadqiqotchilar FTE (to'liq ish kuni)	476,2	70	523.4	69	+1
Ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar	0.1	99	0.1	99	0
Global korporativ (R&D) investorlari, top 3, million AQSh dollari	0.0	42	0.0	40	+2
QS jahon universitetlari reytingi	0.0	77	0.0	71	+6

1-jadvalda 2020 va 2023 yillari uchun O'zbekiston uchun Inson kapitali va tadqiqotlar subindekslari turlari bo'yicha ball va reytinglar qiyosiy tahlili keltirilgan. Inson kapitali va tadqiqotlar bo'yicha ball va reytinglar ko'rsatilgan, 2020-yilda 27.5 ball va 77 reyting, 2023-yilda 25.2 ball va 78 reyting. Bu bo'limda o'rtacha ball -1 ta yoqotish aniqlandi.

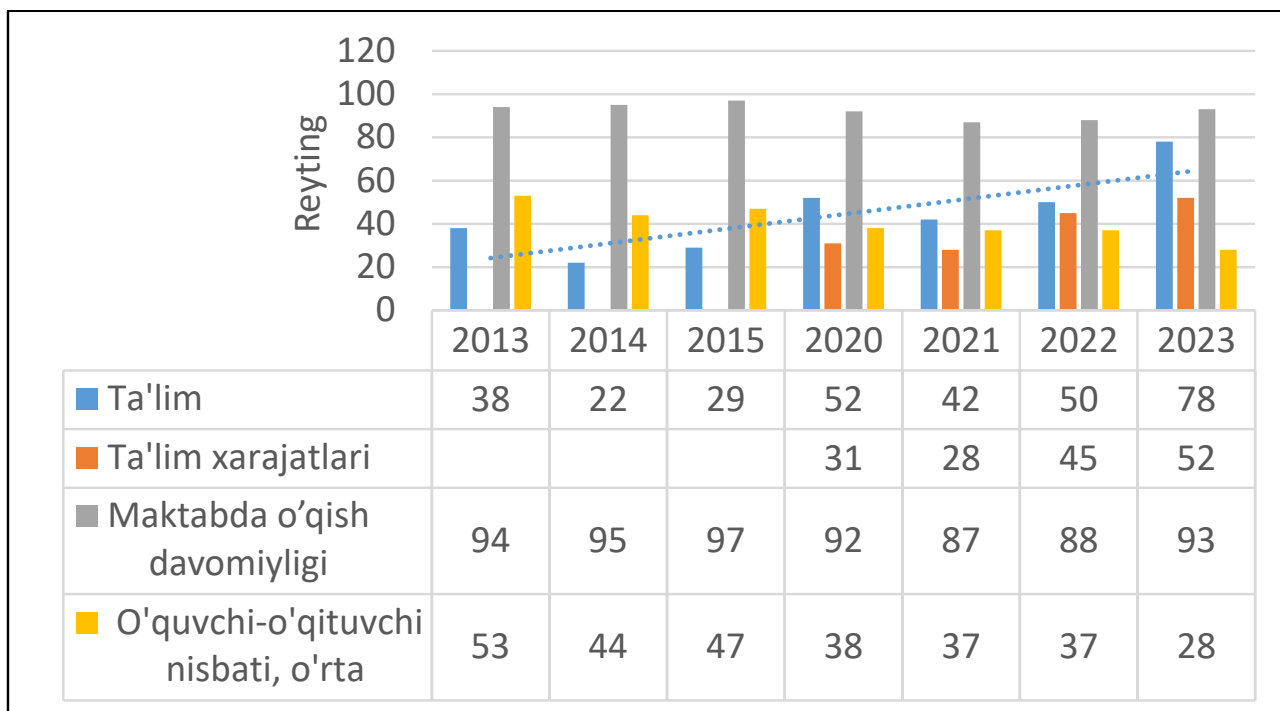
Ta'lim sohasidagi ko'rsatkichlar esa quyidagicha: Ta'lim bo'yicha 49.7 ball va 52 reyting 2020-yilda, 2023-yilda esa 46.4 ball va 78 reyting. Bu bilan ta'lim sohasidagi reytinglar -26 ta pasaugan. Ta'lim xarajatlari bo'yicha, reytingda ifodalangan miqdor 31dan 52 reytingga tushib -21 ta pasayish bilan belgilandi. Birtaqqidim qilinmagan, 2023-yilda 79 o'rinni qayd etgan. Maktabda o'qish davomiyligi, yillar bo'yicha qiymatlar -1 punktga o'zgargan. PISA (Programme for International Student Assessment) bo'yicha ma'lumotlar berilmagan. O'quvchilar va o'qituvchilar nisbatiga e'tibor qaratsak 2023-yilining qiymati 2020-yilining qiymatiga nisbatan +10 punkt o'sishni ko'rsatadi.

Oliy ta'lim sohasidagi ko'rsatkichlar esa quyidagicha: Oliy ta'lim bo'yicha 30.9 ball va 73 reyting 2020-yilda, 2023-yilda esa 27.4 ball va 74 reyting. Bu bilan oliy ta'lim sohasidagi reytinglar - ta pastlagan. Oliy ta'lim muassalariga o'qishga kirish bo'yicha, umumiy 21.2 foizga ko'rsatilgan miqdor o'sib, +11 punktga oshishi bilan belgilangan. Tabiiy fanlar va muhandislik bo'yicha bitiruvchilar, foizda ko'rsatilgan, 2023-yilining qiymati 2020-yilining qiymatiga nisbatan -5 punktga pasayishini ko'rsatadi. Uchinchi darajali kiruvchi harakatchanlik, foizda ko'rsatilgan, 2023-yilining qiymati 2020-yilining qiymatiga nisbatan +9 punktga o'sishi ko'rsatilgan.

Ilmiy tadqiqot ishlari (R&D) bo'yicha ko'rsatkichlar esa quyidagicha: Tadqiqotchilar FTE (to'liq ish kuni) – 2023-yilining qiymati 2020-yilining qiymatiga nisbatan +1 punktga o'sgan. Ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar o'zgarmagan. Global korporativ (R&D) investorlari, top 3, million AQSh dollari - bu miqdor ham kichik +2 punktga ijobiy o'zgargan. QS jahon universitetlari reytingi – bu miqdor +6 punktga oshgan.

Berilgan ko'rsatkichlar tahlili shuni ko'rsatadiki 2023-yulda O'zbekiston 82 o'rinni egallagan bo'lsa, Maktabda o'qish davomiyligi 93, Oliy ta'lim muassalariga o'qishga kirish 99, Uchinchi darajali kiruvchi harakatchanlik 97, Ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar 99 reyting ko'rsatkichlarini qayd etganligi bu sohalarida tizimli tahlil ishlarini o'tkazib rivojlantirish zarurligi ifodalaydi.

GII bo'icha O'zbekistondagi Ta'lim xarajatlari ko'rsatkichlari dinamikasiga e'tibor qaratsak(1-rasm), 2013–2023-yillarda ko'rsatkichni to'htovsiz kamayganligiga qaramasdan bu sohaga davlat tomonidan katta mablag'lar ajratilmoqda, 2020-yilda YIMning 5,3% ta'lim harajatlari to'g'ri miqyosida yuqori 31-o'rinni egallagan. 2023-yilda 52-reytingda bo'ldi. Maktabda o'qish davomiyligi so'ngi o'n yillarda barqaror holatda bo'lib 2020-yilda 12.1 ball bilan 92 o'rinni, 2023-yilda esa 93-o'rinni egallagan. O'quvchilar va o'qituvchilar nisbati indeksi 10.3 ball bilan 38-o'rinni egallagan bo'lsa 2023-yilga kelib yuqori 28-o'rinni egallagan.

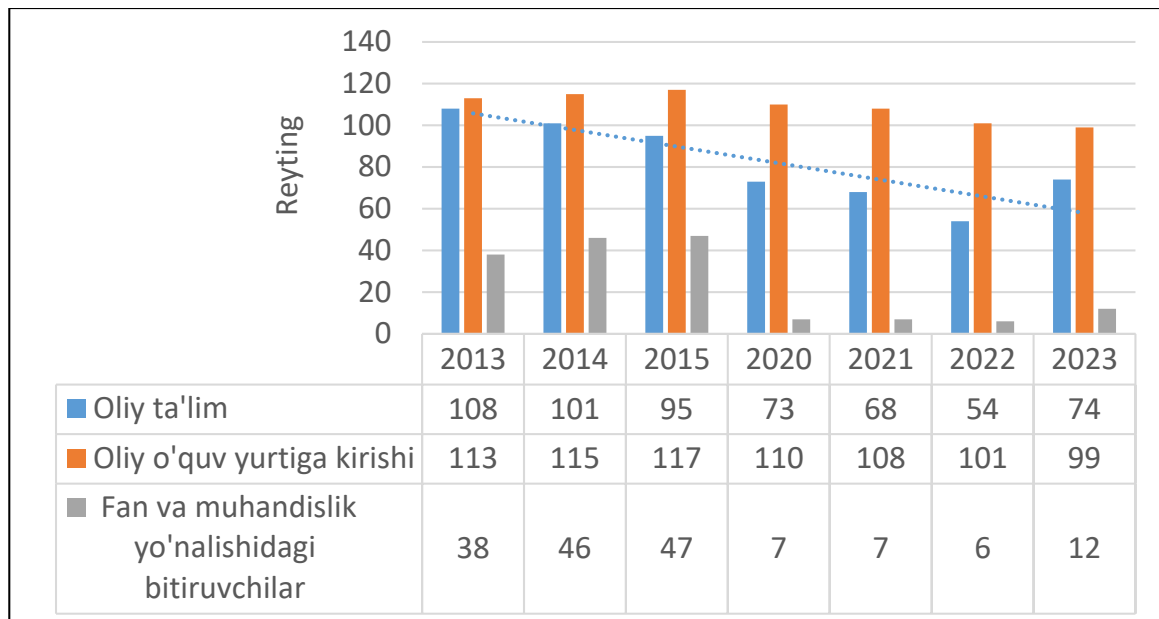
1-rasm. GII bo'yicha O'zbekistondagi Ta'lim xarajatlari ko'rsatkichlari dinamikasi¹.

¹ Manba: The Global Innovation Index 2013, 2014, 2015, 2020, 2021, 2022, 2023 ma'lumotlari asosida muallif ishi.

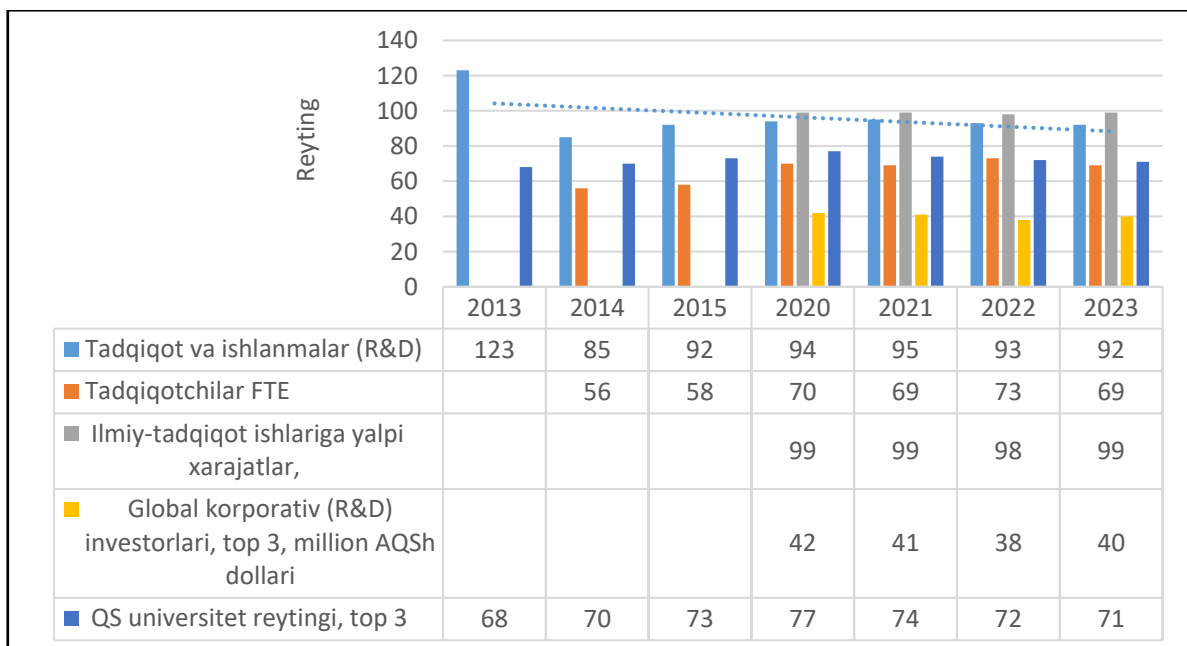
O'rta maktab o'quvchisi uchun davlat tomonidan moliyalashtirish 2023-yilda birinchi marotaba taqdi etilgan va 13.9 ball bilan 79-reytingni egallagan. Matematika, tabiiy fanlar va o'qish savodxonligini baholash indekslarini bo'yicha ma'lumot taqdim qilinmagan.

Berilgan ko'rsatkichlar tahlili shuni ko'rsatadiki Maktabda o'qish davomiyligi 93-reytingda past ko'rsatkich hisoblanadi va bu sohada ishlarni qayta ko'rib chiqish zarur. O'quvchilar va o'qituvchilar nisbati indeksi 10.3 ball bilan 38-o'rinni egallagan bo'lsa 2023-yilga kelib yuqori 28-o'rinni egallaganlogi quvonarli holatdir.

2-rasm. GII bo'yicha O'zbekistondagi Oliy ta'lim ko'rsatkichlari dinamikasi².

GII bo'icha O'zbekistondagi Oliy ta'lim ko'rsatkichlari dinamikasiga e'tibor qaratsak(2-rasm), So'ngi 10 yilda Tabiiy fanlar va muhandislik bo'yicha bitiruvchilar barcha bitiruvchilarga nisbatan +24 punktga o'sgan va GII reytingida 12-o'rinni egallagan. Lekin, Oliy ta'lim muassalariga o'qishga kirish +14 punktga o'sgann bolsada halqaro korsatkichlardan ancha ortda qolmoqda (GII retingida 99 o'rin). Oliy ta'lim ko'rsatkichlari 2013-yilda 108 dan 2023-yilda 74-o'ringa ko'tarilgan va +34 punktga o'zgargan.

3-rasm. GII bo'yicha O'zbekistondagi Ilmiy tadqiqot ishlari ko'rsatkichlari dinamikasi³.

2 Manba: The Global Innovation Index 2013, 2014, 2015, 2020, 2021, 2022, 2023 ma'lumotlari asosida muallif ishi.

3 Manba: The Global Innovation Index 2013, 2014, 2015, 2020, 2021, 2022, 2023 ma'lumotlari asosida muallif ishi.

GII bo'icha O'zbekistondagi ilmiy tadqiqot ishlari ko'rsatkichlari dinamikasiga e'tibor qaratsak (3-rasm), ahvol anchagina yaxshimasligini kuzatishimiz mumkin. Bu erda grafikni to'plagan ballari bo'yicha emas balki GII reytingida tutgan o'rni bo'yicha ifodaladik, Million aholiga nisbatan tadqiqotchilar sonining kamayib borib 2014–2023-yillar davomida -13 punktga kamaygancha 69-o'rinni egallagan. QS universitetlarining eng yaxshi 3 ta universitet reytingi kamayib borib 2013–2023-yillar davomida -3 punktga kamaygan yani 71-o'rin. Ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar 0,1%YIMga nisbatan, 99-o'rin. Global ilmiy-tadqiqot kompaniyalari reytingida 2020-yilda 42-o'rinni egallagan bo'lsa 2023-yilga kelib +2 punktga o'zgarib 40-o'rinni egallagan.

O'zbekistonda ilmiy tadqiqot ishlari ko'rsatkichlarini rivojlantirish uchun mintaqaviy salohiyatga iste'dodlarni jalb qilish va ijodkorlikni rivojlantirish uchun hususiy sektor mablag'larini ajratishga undash zarurdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonning innovatsion rivojlanish strategiyasining asosiy yo'nalishlaridan biri inson kapitali, ilm-fan va innovatsiya sohaslarini rivojlantirish maqsadida ta'limning barcha bosqichlarida innovatsion faoliyat boshqaruvida inson kapitalini yanada rivojlantirishdir.

Tadqiqotdar inson kapitali va innovatsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib chiqdi. Inson kapitali va innovatsiya darajasi bir-biriga bevosita va bilvosita bog'liqdir. Innovatsiyalar uchun mintaqaviy salohiyatga iste'dodlarni jalb qilish va ijodkorlikni rivojlantirish qobiliyati ta'sir qiladi. Innovatsiyalarni rivojlantirishda muayyan inson kapitali elementlari va firma darajasidagi amaliyotlarning muhimdir.

Ilmiy-tadqiqot ishlari bo'yicha GII ko'rsatkichlari, O'zbekistonning ilmiy-tadqiqot sohasidagi faoliyatining yaxshimasligini ko'rsatadi. Ta'lim muassasalarining sifatli faoliyati mamlakatning inson salohiyatini belgilovchi muhim ko'rsatkichidir, bu esa o'z navbatida millatning innovatsion imkoniyatlariga ta'sir qiladi. Ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar YIMga nisbatan 2 % ortiq bolishi zarur.

Innovatsiyalarni rivojlantirishda inson kapitali elementlari va kompaniya darajasidagi amaliyotlarning ahamiyatidan kelib chiqib ta'lim va korxonalar o'rtasidagi integratsiyani mustahkamlash darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sultanova S. Inson kapitalini rivojlantirishning ijtimoiy-siyosiy mezonlari //Ijtimoiy fanlarda innovatsiya onlayn ilmiy jurnali. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 63-71.
2. Eshmuratova I. Innovatsion faollikni oshirishda inson kapitalining tutgan o'rni //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2023. – T. 1. – №. 4. – C. 19-21.
3. 2022–2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. <http://lex.uz//ru/docs/-6102462>
4. Cañez Jr., V. (2022). Characterization of Countries in Terms of Human Capital and Research Based on the Global Innovation Index. Journal of Society and Technology, 8(1). <https://jst-online.org/index.php/JST/article/view/162>
5. Nazarova, Fatima et al. "Development of Human Capital Management at the Transition to the Digital Economy of the Republic of Uzbekistan." (2020).
6. Usmonov, Botir. "Human Capital Development in Uzbekistan." (2020).
7. Rustamovich, Umarov Sukhrob et al. "Formation and use human capital of agriculture." Solid State Technology 63 (2020): 646-655.
8. Akhunov Muhammadamin Abduvasitovich (2021); Development of human capital and entrepreneurial needs of the population in Uzbekistan Int. J. of Adv. Res. 9 (May). 1080-1084] (ISSN 2320-5407). www.journalijar.com
9. Kuzmin O. et al. Innovative development of human capital in the conditions of globalization. – 2020.
10. Lee S. Y., Florida R., Gates G. Innovation, human capital, and creativity //International Review of Public Administration. – 2010. – T. 14. – №. 3. – C. 13-24.
11. Van Uden A., Knoen J., Vermeulen P. Human capital and innovation in Sub-Saharan countries: A firm-level study // Innovation. – 2017. – T. 19. – №. 2. – C. 103-124.
12. Capozza C., Divella M. Human capital and firms' innovation: evidence from emerging economies //Economics of Innovation and New Technology. – 2019. – T. 28. – №. 7. – C. 741-757.
13. Onyusheva I. Analytical and managerial issues of human capital in conditions of global competitiveness: the case of Kazakhstan //Polish Journal of Management Studies. – 2017. – T. 16.
14. Global Innovation Index. (2007) <https://www.wipo.int>
15. Global Innovation Index. (2013) <https://www.wipo.int>
16. Global Innovation Index. (2014) <https://www.wipo.int>
17. Global Innovation Index. (2015) <https://www.wipo.int>
18. Global Innovation Index. (2020) <https://www.wipo.int>
19. Global Innovation Index. (2021) <https://www.wipo.int>
20. Global Innovation Index. (2022) <https://www.wipo.int>
21. Global Innovation Index. (2023) <https://www.wipo.int>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

